

A SZÁMÜZETÉS ÉVEI SZEGEDEN

1920—1940

1921. október 19-én Szeged városának százados álma nyert megvalósulást: a Tisza-parti magyar metropolisban megnyitotta kapuit az egyetem. *Egyetem!* Párizs, Bologna, Pádva, Wittenberg, Utrecht és Oxford, továbbá Nagyszombat-Buda-Pest, Kolozsvár, Pozsony-Pécs és Debrecen után, íme a Magyar Alföld lüktető szívébe is elérkezett az európai nagyvárosok igazi éltető eleme, a „felsőbb oskolák coronája”: az universitas.

Pedig Szeged város nemes magisztrátusa már 1790-ben megtette az első lépéseket, hogy a piaristák 1721-ben megnyílt gimnáziuma fölé „a Philosophiának is széket emelhessenek“. A város pénztárából évi 600 forintot ajánlanak fel a kegyesrendi atyáknak a bölcsészeti osztályok vezetéséért és hajlandók könyvtárat is állítani, melybe „az Európai Tanultak Társaságaiknak, a hiresebb Utazók írásainak, a magyar történetek szerzőinek szemenszedett könyveit“ fogják elhelyezni. Rövidesen meg is nyílt a logikai, majd a fizikai osztály, amelyeknek az első évben 16, illetőleg 58 növendékük volt. A tanulók száma gyorsan növekedett, mert — ahogy a szabad királyi város tanácsa előterjesztésében írta — „a Tisza folyó a város mellett folyik, halban bővelkedik és így megkönnyíti a tanuló ifjúság ellátását“, meg azért is, mert Szeged városában meg tudják akadályozni az odaseregülő ifjúságnál „a házonkívüli hálást és tisztességtelen bujkálást.“ A bölcséleti főiskola növendékeit filozófusoknak nevezték; joguk volt a pesti egyetem bölcsészettudományi karán doktori szigorlatra is jelentkezni.

Ez a tanfolyam mégsem volt igazi főiskolának tekinthető és így már 1802-ben a tanácsí jegyzőkönyvben nyomát találjuk annak, hogy esedező írást kívánnak küldeni ő felségének: helyezze a pozsonyi jogakadémiát Szegedre. Már ekkor felajánlotta a tanács, hogy esetleges új építkezéshez hajlandó telket is adományozni. Ám a napoleoni háborúkat követő nehéz gazdasági viszonyok, úgylátszik, nem kedveztek a terv megvalósításának; mégis 1827-ben már újabb felségfolyamod-

ványt dolgoznak ki egy jogtudományi tanfolyam engedélyezése ügyében. Szegednek azonban nincs szerencséje. Kérése ekkor sem talál meghallgatásra, úgyhogy fél évszázadig el is hallgatnak a főiskola szerzésére irányuló törekvések. Amikor azonban 1878-ban Pozsony város az ország harmadik egyetemének felállítását sürgeti, mégpedig saját falai között, Szeged újból megmozdul és ettől fogva szüntelenül hangoztatja igényét.

A harmadik magyar egyetemért megindult városok közti harc során főképp Szegednek a Délvidék magyarosításával kapcsolatos feladatait húzták alá az emlékiratok, újságcikkek és röpiratok szerzői. „Ezer négyszögmérföldön a tiszta magyarlakta Alföldön nincs az államnak egyetlen művelődési intézete, amiből nyilván látszik a nagy sérelem, amely Szegeden apáról fiúra száll, amelynek kiküszöböléséért örökös a kérelem s az állam részéről örökös az elutasítás, pedig így a magyar vidék adózásából a nem magyar vidék kiművelése következik be. Nem az a kérdés ezek után, hogy van-e szükség harmadik egyetemre, hanem az, hogy miért nincs már régen az Alföldön“. Hiába volt azonban minden érvelés és a városnak minden áldozatkészsége, amellyel legutóbb 1910-ben a harmadik egyetem céljára pénzértékben már 12,074.110 korona értékű áldozatot volt hajlandó vállalni, Szeged helyett Pozsony és Debrecen kapta meg a harmadik és negyedik egyetemet. Pedig az egyetem részére felajánlották többek között a városi múzeumot és könyvtárat, vállalták egy 600 ágyas új kórház építését, a közkórház újjászervezését, a szemkórház kibővítését, az egyetemi fűvészkert részére pedig 50 holdnyi terület átengedését is.

A nagy összeomlás, az ország megcsonkítása és a kolozsvári egyetem menekülése hozta meg Szeged számára a régi kívánság teljesülését. Már a román megszállás kezdetén több egyetemi hallgató, főleg a katonaviselt ifjúság kimenekült Kolozsvárról és Budapest helyett, ahol akkoriban a vörös terror dühöngött, a francia megszállás alatt mégis csak szabadabban léleklő Szeged városában keresett menedéket. *Somogyi Szilveszter*, a város polgármestere még 1919. május 19-én felkérte az erdélyi egyetem tanárait, hogy jöjjenek Szegedre és vizsgáztassák le ott az összeverődött ifjúságot. Később diákküldöttség is kéri a tanárokat, hogy jöjjenek Szegedre. A professzorok azonban nem hagyják el őrhelyüket csak akkor, amikor 1919 nyarán egyiket a másik után utasítják ki az egyetem ősi székhelyéről. Sokan házukat, bútoraikat, sőt ruháikat is elkótyavetyélve kénytelenek néhány nap alatt elhagyni kincses Kolozsvárt, úgyhogy 1919. november 26-án már több mint húsz egyetemi tanár tartózkodik Budapesten, akikkel *gróf Bethlen István* erdélyi miniszter *Imre Sándor* és *Tóth Lajos* kultuszminisztériumi államtitkárok jelenlétében megbeszélést tart az egyetem magyarországi ideiglenes elhelyezkedése ügyében.

Néhány nap múlva Szeged küldöttsége Somogyi polgármester vezetésével kéri, hogy Kolozsvár egyetemét Szegeden juttassák otthonhoz, ahol a város negyven tanári lakást, az egyetemi hallgatók részére internátusokat, valamint megfelelő klinikai és előadói helyiségeket is rendelkezésre bocsát. Az akkori

kultuszminiszter, *Haller István* ígéretet is tett, hogy hajlandó Szegeden elhelyezni az egyetemet, ha a száműzetés ideje valóban hosszabb ideig tartana. Az egyetem tanári kara *Schneller István* prorektor vezetésével kilenctagú bizottságot alakít azzal, hogy tárgyalja meg az illetékes hatóságokkal a szegedi elhelyezés ügyét. Ez a bizottság, amelyben a vallás- és közoktatásügyi minisztériumot *Tóth Lajos* államtitkár képviselte, 1920. január 12-én érkezett Szegedre. A város vezetősége, elhangzott ígéreteihez híven, egész sor épületet ajánlott fel az egyetemi intézetek, valamint a tanárok és a diákok elhelyezése számára. A bizottság a felajánlásokat elfogadva — az orvostudományi kar kivételével — az egyetem elhelyezését az átengedni szándékolt épületekben lehetségesnek tartotta. Még ez év nyarán a miniszter is megjelent Szegeden és jöllehet időközben Debrecenből olyan értelmű előterjesztés érkezett, hogy helyezték oda az egyetemet és formailag ugyan külön választva, de valójában együtt tartva meg az előadásokat és gyakorlatokat, így mentse át Kolozsvár egyetemét a hatalanság keserű napjain, — az új miniszter, *Vass József* mégis úgy dönt, hogy nem fogja a menekült egyetemeket egy városba tömöríteni. Javaslatára az 1921. február 1-én tartott minisztertanács úgy is határozott azután, hogy a pozsonyi Erzsébet tudományegyetemet Pécsre, a kolozsvári egyetemet pedig Szegedre helyezik.

Nehézséget okozott még, hogy az akkori igazságügyminiszter nem akarta átengedni a szegedi kir. ítélőtábla épületét, ami pedig lehetetlenné tette volna a jogi kar és a központi hivatalok elhelyezését. De végre ez a nehézség is elsimult és május 27-én Vass miniszter törvényjavaslata az egyesített közoktatásügyi és pénzügyi bizottságok elé került, melyeknek kedvező votuma után június 17-én a nemzetgyűlés a törvényjavaslatot egyhangúan elfogadta. Magyarország kormányzója az egyetem új székhelyét meghatározó törvényt június 26-án hirdette ki és az, mint az 1921. évi XXV. törvénycikk került bele a magyar Corpus Jurisba. Szeged másfél százados küzdelem után tehát végre megkapta egyetemét, melynek intézményeit, tanárait és főképp ifjúságát a város polgársága nagy szeretettel fogadta. Igaz, hogy a törvény első paragrafusa szerint a székhelyét Trianon következtében elvesztett kolozsvári egyetemet csak „ideiglenesen“ helyezték el Szegeden, a város azonban tudta, hogy onnét többé azt elvinni már nem lehet.

Az egyetem áttelepítésének előkészítési munkálataira *Szandtner Pál*-nak, a politika nyilvános rendes tanárának személyében az egyetem rövidesen kormánybiztost is kapott és az ő fáradhatatlan, tevékeny és lelkes munkájának volt köszönhető, hogy az egyetem már néhány hónap múlva, október 10-én országgraszoló ünnepség keretében megnyithatta kapuit.

Feledhetetlen emlékű marad ez az ünnepség, melyen a Kormányzó Úr jelenlétében Zadravetz István katolikus tábori püspök és a Kolozsvárról Pestre hívott Ravasz László, a dunamelléki egyházkerület református püspöke megáldotta az új otthont talált egyetemet. Az új rektor, *Menyhárt Gáspár*, átvéve a rektori

lancot, fogadalmat tett: tanár és tanítvány a száműzetésben is arra fog törekedni, hogy mintaegyetem alakuljon ki a Tisza partján.

Az első hónapok, sőt az első esztendő is szinte ugyanazokkal a nehézségekkel teltek el, mint amelyek az egyetem alapítását annak idején Kolozsvárott kísérték. De meg volt a törhetetlen hit tanárokbán és tanítványokban egyaránt, hogy mindenkinek a legtöbbet és a legkiválóbbat kell nyújtani, hogy bizonyíthassák az egyetem szükségességét és érdemességét éppen azokban az időkben, amikor a gazdasági viszonyok nehézségei a közvéleményben egyetemellenes hangulatot kezdtek teremteni. Már az első év végén nagy feladat nehezedett az egyetem tanácsára; ekkor kellett ugyanis megünnepelni az egyetem alapításának első félszázados fordulóját. Mindenekelőtt elhatározták, hogy megiratják az egyetem történetét. Erre a neves történész, *Márki Sándor* vállalkozott. Kieszközölték, hogy a régi királygyűrés doktoravatások helyébe „*sub auspiciis Gubernatoris*“ történhessék az egyetem kiváló növendékeinek doktorrá avatása; tervbevették közéleti kitűnőségek díszdoktorrá-avatását és mindezek mellé sikerült megnyerni a Kormányzó Úr magas megjelenését is, aki ebben az egy tanévben megjelenésével kétszer is megtisztelte a száműzötteket.

1922. június hó 29-én zajlott le a székhelyét vesztett egyetem újbóli alapításának félszázados évfordulóján tartott megható ünnepség. A rektor megnyitó beszédében rámutatott arra, hogy amikor a nemzet „a maga rettenetes szerencsétlenségében a föltámadásába vetett erős hittel és a mult méltányoló megértésével megmentette magának egyetemünket“, még egyszer valóra váltotta az egyetem alapítólevelének kiadása alkalmával elhangzott rektori beszéd ama jóslatát: „*valahányszor a hont dúló véres harcok után a nemzet magához térhetett s a romok felépítésébe kezdett, a haza erősségei közül az egyetemet soha ki nem feledé*“. Valóban: a megcsönkített és megalázott nemzet töretlen erejének egyik legszebb bizonyítéka volt, hogy nem hagyta veszendőbe hontalanná vált főiskoláit és ha egy évtized multán is, de Kolozsvár egyeteme Szegeden valóban korszerű és európai színvonalú elhelyezéshez jutott.

Tóth Károly jogi kari dékán azt fejtegette ünnepi beszédében, hogy a mostani helyzet sokban hasonlatos az abszolútizmus korszakához: „Akkor is: nem egy hatalom ereje, hanem a nagyhatalmaknak reánk kedvezőtlen csoportosulása okozta vesztünket. A fennmaradás és a tisztességes felemelkedés eszköze akkor is a passzivitás volt. Akkor sem kellett más, mint a nagyhatalmaknak új, reánk kedvező átcsoportosulása, az erőviszonyok eltolódása és megjött a feltámadás. Így van most is és így lesz most is. Mi maroknyi magyar nép porszem vagyunk a nagyhatalmak erőviszonyaihoz képest. Sorsunk ezért a külső erők mikénti összetételétől függ. Kicsinységünk baj esetén fogalmilag involválja a passzivitást. De bármi picike pont vagyunk is mi, mégis olyan kemény kvarckristály vagyunk, melyet, miként a mult mutatja, egykönnyen összemorzsolni nem lehet és amelyre a nagyvilágnak szüksége van“. Majd így folytatta: „Azok közül a válaszok közül, melyeket meghívó-leveleinkre a külföldi egyetemektől kaptunk,

A szegedi egyetem központi épülete

egy volt az, amely különösképpen megfogta az én lelkemet. A giesseni egyetem válasza ez. A nagy germán szellem szólal meg benne. Azt írják nekünk : „biztosan hisszük, hogy *nektek csak a székhelyetek változott, a lelketek nem*. Hogy éppen olyan erősek és megfélemlíthetetlenek vagytok, mint voltatok“. Mi azt üzenjük ebben az ünnepélyes pillanatban a giesseni egyetemnek : hogy nem fognak bennünk csalatkozni. Mi itt a nagy magyar síkság kellős közepén élő tilalomfa vagyunk. Mi a Nagy Magyar Alföld nyugalmát állandóan felverő, az egeket ostromoló sikoltás vagyunk. Mi bele zúgjuk a fergetegbe, bele a sötét magyar éjszakába : hogy mi ebbe bele nem nyugszunk, mi tovább dolgozunk törhetetlenül a nemzet jövőjéért. Mi élni akarunk ! A Tisza partján van egy fehér szobor. Gyászfátyol takarja homlokát. Ez a fehér szobor mi vagyunk. És amit mi hirdetünk, természet törvénye az. Mi hirdetjük azt, hogy nem lehet emberi akarat, földi erővel elsöpörni a Kárpátok hegykoszorúját ; nem lehet háromfelé vágni a magyar Tiszát, nem lehet húsz millió ember lelkéből kiölni a hazaszeretetet“.

Nem is telt el két évtized azután, hogy ez a beszéd elhangzott és íme máris leoldottuk a gyászfátyolt a tiszaparti szobor homlokáról — szabad lett Erdély egy része és a száműzött egyetem visszatért elhagyott otthonába. Visszatért, mert olyan rendíthetetlenül hívő férfiak tartották a feltámadásban való hitet, mint pl. a növénytan professzora, aki a száműzetés hosszú éve alatt is következetesen használta régi címét : „a kolozsvári egyetem tanára — Kolozsvár, Majális-utca 23. — ideiglenesen Szegeden“.

A jubileumi ünnepségnek külön fénypontja volt az első sub auspiciis Gubernatoris doktorráavatás, melynek során *ifj. kövesdi Boér Elek* és *Diószeghy István* az államtudományok, *ifj. Dudich Endre* pedig a bölcsészettudományok doktorává avattatott. Az elsőnek avatott Boér Elek most már a kolozsvári egyetem nyilvános rendes tanára, a zoológus Dudich Endre pedig a budapesti kir. magyar Pázmány Péter tudományegyetemnek professzora, az ugyancsak sokra hivatott Diószeghy István azonban fiatalon váratlanul elhunyt. Az avatandókhöz maga a Kormányzó Úr intézett beszédet, átnyujtva a vasgyűrűket, mondván: „Egyűrűk komor vasanyaga, mely megfelel az ország mai nehéz helyzetének, emlékeztesse Önöket mindenkor a haza iránti komoly feladataik teljesítésére.”

Különös meghatottsággal folyt le az ünnepség következő szakasza is, melynek keretében az egyetem díszdoktorává fogadták *vitéz József kir. herceg* Ő Fcn-ségét „a katonai egészségügy és az életmentés terén szerzett elévülhetetlen érdemeiért”, az orvostudományi karnak még 1918. május 31-én tartott ülésében hozott határozata értelmében. Erdély védelmének hős és katonái által rajongásig szeretett hadvezére köszönő szavaiban így emlékezett az egykori küzdelmes időkre: „Ha a csatákban és kórházakban vérző sebekkel borított, szenvedő bajtársaimat istápoltam; ha a halál nehéz órájában szeretettel mellettük állottam: úgy azzal csak multhatatlan hálámnak nagyon picinyke jelét adtam; ha emberéletet mentettem, azt a testvéri szeretet sugallotta és azon bámulat, mellyel hazánk vértanui iránt viseltetem, kiknek sorsát megoszthatni leghőbb vágyam volt”.

Az ünnepély további folyamán az egyetem *gróf Bethlen István* miniszterelnököt, *Somogyi Szilveszter* szegedi polgármestert, *Dohnányi Ernő* zeneakadémiai tanárt, *Tóth Lajos* kultuszminisztériumi államtitkárt és *Scherffel Aladár* botanikust honoris causa doktorrá avatta.

★

A város és az állam lelkes és áldozatkész összefogása rövid idő alatt biztosította az egyetemnek első elhelyezését, bár egyelőre csak ideiglenesen, mégis тұrhetően. Az igazságügyminiszter átengedte a királyi ítélőtábla Dugonics-téri hatalmas kétemeletes palotáját a jog- és államtudományi kar, az egyetemi könyvtár és a rektori hivatal számára. Az állami főgimnáziumban találtak otthont az állat-, növény- és ásványtani intézetek, valamint a fizikai és kémiai laboratóriumok. A felső fémipari szakiskolában nyílt meg a sebészeti és a belgyógyászati klinika, míg a nemzeti hadsereg egyik csapatkórházában a bőrgyógyászati klinika részére biztosítottak elhelyezést. Az elme- és idegyógyászati klinika a városi közkórházban, míg a gyermekgyógyászati klinika a városi gyermekkórházban helyezkedett el. Az állami bábaképző intézetből nőgyógyászati klinika, a szemkórházból pedig szemklinika lett. A Magyar Kir. Államvasutak is átengedett egy hatalmas épületet, az ú. n. Leszámoló Palotát; itt az egyetem bölcsészeti, nyelv- és történettudományi kara jutott helyiségekhez. A Délvidéki Magyar Közművelő-

dési Egyesület (DEMKE) internátusából alakult a Horthy Miklós kollégium.

Szeged városa a felsorolt ingatlanok átengedése mellett az egyetem új klinikai telepének kiépítése, valamint a Fogadalmi Templom-téri épületek céljaira kb. 10 hold terjedelmű ingatlant engedett át, a szőregi határban pedig 20 kat. hold kiterjedésű területet az egyetemi botanikus kert céljaira, végül az egyetemi sportpálya építkezésére Új-Szegeden 4 hold területet adott át, mindezeket örök használati joggal. Készpénzben a város a következő áldozatokat hozta: a klinikai telep létesítéséhez 3,535.000, a Fogadalmi Templom-téri épületcsoport létesítéséhez 900.000, a kisajátítások kapcsán felmerült kitélepítési költségekre kb. 180.000, végül a Horthy

Kollégium céljaira megvásárolt DEMKE-palota vételárához a félösszeggel, kb. 375.000 pengővel járult hozzá.

1922-ben *gróf Klebelsberg Kunó* került a magyar kir. vallás- és közoktatásügyi minisztérium élére, ahonnan közel egy évtizeden keresztül széleskörű tudással, hatalmas látókörrel és nem a csonka-ország, hanem a megnagyobbodó, a teljes Magyar Birodalom számára szolgálóan irányította közoktatásügyünknek és tudománypolitikánknek fejlődését olyan ütemben és olyan keretekben, amelyek a maguk eredményességével hosszú időkre biztosították e területeken a korszerű színvonalat. Klebelsberg gróf szívéhez külön hozzánőtt a szegedi egyetem kiépítésének és fejlesztésének gondolata. Nagy alkotásainak sorában egyik legelőkelőbb helyet foglalja el az egyetem telepítése, melynek révén egyrészt azáltal, hogy a klinikák az azelőtt meglehetősen elhanyagolt Tisza-partnak adtak új és impozáns képet, másrészt pedig azáltal, hogy a Fogadalmi Templom körül volt

Gróf Klebelsberg Kunó
1875—1932

A fogadalmi templom

óvárosi apró földszintes házak dzsungelének lebontása után bármelyik klasszikus olasz város főterére odaillo árkaodos épülettömböt és piazzát varázsolt, az alföldi parasztváros jellegét ugyancsak magánhordozó Szegedből ezekkel az építkezésekkel keltette életre a város lakói által mindig álmódott, de öelötte megvalósítani nem tudott Tisza-parti metropolist.

Az egyetemi építkezések két időszakban zajlottak le. A legsürgösebb és legfontosabb volt a klinikák korszerű elhelyezése, melyeknek felépítése nemcsak az orvostanhallgatók tudományos készségét volt hivatva biztosítani, hanem a déalföldi részek meglehetősen elmaradt

közegészségügyi viszonyainak lényeges feljavításához is kiinduló pontul szolgált. *Korb Flóris* műépítész készítette el a klinikák terveit és az épületek ugyancsak az ő vezetése mellett 1924—29 között épültek fel. Klebelsbergnek kivételesen sikerült nagyobb összegeket biztosítani az állami költségvetés keretében arra a célra, hogy valóban korszerű építményeket létesíthessen. A külföldi kölcsönökből biztosított ú. n. hasznos beruházásokból az 1924/25. és 1925/26. években egyenként 1,160.000 P, az 1927/28. évben 2,320.000 P, és végül 1928/29-ben 700.000 P, összesen tehát 5,340.000 P; a kultusztárca költségvetésében pedig 1926/27-ben 464.000 P, majd folytatólagosan két éven át 750—750.000 P, végül az 1931/32. évvel bezárólag háromszor 700.000 P, így tehát összesen 4,064.000 P és az egyetemi internátus építésére az 1926/27. évben még 280.000 P bocsáttatott rendelkezésre, úgyhogy a klinikai épületcsoporthoz az állam a Trianont követő megnehezült gazdasági viszonyok ellenére is 9,684.000 P-vel járult hozzá. Ebből az összegből egyenként átlag 1,800.000—2,000.000 P költséggel felépült a gyermek-, a sebészeti, a bőrgyógyászati, a belgyógyászati és a nőgyógyászati klinika, valamint a Horthy Miklós inter-

**A M. KIR. FERENC JÓZSEF TUDOMÁNYEGYETEM RENDES ÉS RENDKIVÜLI HALLGATÓINAK SZÁMA
AZ 1921—40. TANÉVEKBEN**

K a r o k	1921—22	1922—23	1923—24	1924—25	1925—26	1926—27	1927—28	1928—29	1929—30	1930—31	1931—32	1932—33	1933—34	1934—35	1935—36	1936—37	1937—38	1938—39	1939—40	
Jog- és államtud. kar	650	824	945	983	1022	1156	1327	1535	1761	2007	2096	2053	1935	1833	1621	1482	1395	1329	1267	
Orvostud. kar	Összesen	1069	1116	1034	849	810	760	743	746	742	794	735	756	747	756	655	616	529	523	464
	Ebből II. éves gyógyszerész ...	—	108	147	103	80	78	105	133	88	103	75	85	60	75	55	62	52	73	65
Bölcsészet- tudományi kar	Összesen	76	65	79	109	111	176	210	365	538	753	843	792	762	750	777	815	849	893	926
	ebből:																			
	Polg. isk. tanár...	—	—	—	—	—	—	—	69	167	277	364	375	366	390	459	523	619	661	714
Apponyi- kollégista	—	—	—	—	—	—	—	—	38	81	64	31	38	45	47	43	26	43	58	
Matematikai és természet- tudományi kar	Összesen	182	234	185	183	201	233	300	363	479	467	517	502	531	520	521	511	540	558	595
	Ebből I. éves gyógyszerész ...	—	131	83	64	74	77	112	69	71	63	67	45	65	32	53	36	51	39	38
	Polg. isk. tanár...	—	—	—	—	—	—	—	81	138	128	159	157	166	193	206	237	263	274	286
	Apponyi- kollégista	—	—	—	—	—	—	—	—	22	42	27	16	9	19	21	9	14	19	26
Összesen	Egyetemi	1977	2239	2243	2124	2124	2325	2580	2859	3155	4393	3577	3524	3396	3212	2841	2612	2391	2306	2168
	Főiskolai	—	—	—	—	—	—	—	150	365	528	614	579	579	647	733	812	922	997	1084
	Együtt:	1977	2239	2243	2124	2124	2325	2580	3009	3520	4921	4191	4103	3975	3859	3574	3424	3313	3303	3252

A Nemzeti Emlécsarnok baloldali folyosója

ságos fiók- vagy helyesebben testvérintézményévé emelte az egyetemnek.

A polgáriiskolai tanárképzésnek egyik legfontosabb újítása ezzel kapcsolatban az volt, hogy a tanulmányi időt négy évre emelte és hogy a polgáriiskolai tanári oklevél magánúton többé nem volt megszerezhető. A tanárképzés magasabb színvonalát biztosította, hogy a tiztagú igazgatótanács elnöke és három tagja mindig egyetemi tanár. Ennek az igazgatótanácsnak a főiskolát érintő személyi, anyagi és tanulmányi ügyekben való intézkedésen kívül éppen egyik legfőbb feladata az egyetem bölcsészeti és természettudományi kara, valamint a főiskola közötti tanulmányi együttműködés megfelelő és zavartalan szabályozása. A főiskola új szervezeti szabályzata ugyanis kötelezővé tette, hogy a hallgatók egyik főszaktárgyukból rendszeres egyetemi tanulmányokat folytassanak. Tárgyaikból nemcsak a főiskolán, hanem az egyetemen is kollokválnak és kötelesek az ottani szemináriumi és laboratóriumi munkákban is gyakorlatilag résztvenni. A tanítási gyakorlatban való jártasságot pedig a főiskola mellett megszervezett gyakorló polgári iskola fiú- és leányosztályaiban sajátítják el. A második és negyedik év végén szaktárgyaikból vizsgálatot tesznek, melynek eredményeképp megkapják

nátus céljaira átépítették a DEMKE-től megvásárolt palotát és ugyancsak a tőszomszédságban a Budapestről levitt és újonnan átszervezett m. kir. Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskolát. 1928-ban ugyanis a szegedi egyetem benépesítésének fokozásacéljából Klebelsberg gróf az addig Budapesten székelő és két különböző főiskola jellegével bíró Polgári Iskolai Tanár- és Tanárnőképző Főiskolákat — amelyek közül az egyik a Győri úton volt ú. n. Praeparandia épületében, míg a másik az Erzsébet Nőiskolában talált otthont — Szegedre helyezte át, szervezetiesileg egyesítette és azzal, hogy bizonyos előadások hallgatását kötelezővé tette az egyetemen, való-

a főiskolai oklevelet ; ennek birtokában viszont az ugyancsak a főiskolával kapcsolatos és tanítóképző-intézeti tanárok képzésére szolgáló Apponyi Kollégiumnak lehetnek tagjai.

A természettudományi kutató intézetek elhelyezésére szolgáló úgynevezett templomtéri épületcsoport *Rerrich Béla* műépítész tervei szerint és vezetése mellett 1929—1930 között épült fel. Ugyanekkor épült át az államvasutaktól átengedett ú. n. leszámoló palota, ahová a bölcsészet- és a természettudományi kari intézetek kerültek. Ezekre az építkezésekre az állami költségvetésben 1928—33 között összesen 3,725.800 P, Szeged városa részéről pedig 900.000 P irányozta-

tott elő, amihez hozzájárult még 400.000 P az említett palota-átalakításra. A város és az állam valóban hatalmas erőfeszítéseket tett tehát, amikor a Kolozsvárról elmenekült egyetem részére Szegeden új otthont emelt, amely a dolgok rendjénél fogva, különösen a klinikák és a természettudományi intézetek elhelyezésénél, nemcsak korszerűbb, hanem feltétlenül szélesebb kereteket is biztosított az egyetemnek annál, amivel Kolozsvárott rendelkezett. A szegedi egyetemi építkezések mindent összevéve 17,845.000 pengőbe kerültek, amihez a kincstár 13,410.000, a város pedig 4,435.000 pengővel járult hozzá. Olyan összegek ezek, amelyeket az ország és különösen magának Szeged városának népe, gazdasági erejének végső megfeszítésével, csak úgy és azért tudott összehozni, mert magáévá tette Klebelsberg Kunónak a magyar kultúrfölény meglétéről és akarásáról hirdetett felfogását és mert nem a megcsonkított haza erőszakkal leszorított életszínvonalához igazodva fogott hozzá az új egyetemi székváros kiépítéséhez, hanem már akkor is és mindig az lebegett a nemzet minden tagjának szeme előtt, hogy a magyar művelődés és tudomány ez újonnan épülő megszentelt csarnoka arra lesz hivatva, hogy Birodalmunk dél felé táruló kapuja legyen, ahová nemcsak

A Nemzeti Emlécsarnok jobboldali folyosója

*Temesvári Pelbárt reliefe
a Nemzeti Emlécsarnokban*

Horgosról és Szőregről fognak elindulni a tudást szomjazó ifjak, hanem Újvidékről, Versecről, Pancsováról is, arról az egész magyar Délvidékről, amely fölött, nem kétséges, hogy újból és nemsokára a magyar nemzet fogja kiterjeszteni impériumát. És íme nem múlt el két évtized sem azóta, hogy Szegeden az egyetem megnyitotta kapuit : a Gondviselés kegye, az európai nagyhatalmak súlyában előállott döntő változás és dicső honvédségünk szuronyainak ereje, amelyek hegyén diadalmas boldogsággal csillogott meg a húszéves nagypéntek után 1941 húsvétjának a magyar fel-támadást jelentő és hozó pirosuló napsugara, mára már csakugyan lehetővé tette, hogy Szeged egyetemének

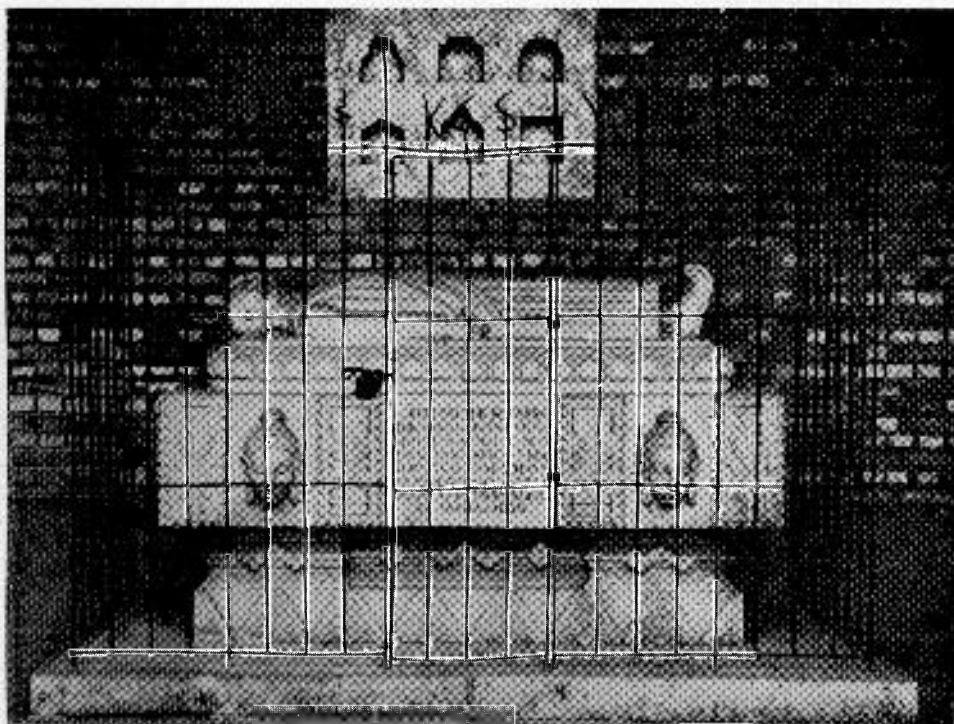
épületei a Délvidék fiatalságát is befogadhassák csarnokaikba.

1928. január 10-én ült össze Klebelsberg Kunó gróf elnöklésével az a bizottság, amely hivatva volt dönten a szegedi fogadalmi templom környékének rendezésére kiírt tervpályázat ügyében. Hazánkban előzőleg egyedül a budapesti Szabadság-tér épült ki céltudatos elgondolás és tervpályázat alapján, míg városaink régebbi belső elrendeződése teljesen a véletlen alakulására volt bízva. Talán a török háborúk folytonos csatározása s az Alföldön a monumentális építkezéshez szükséges kő hiánya az oka, hogy nekünk nincsenek olyan tereink, mint Rómának, ahol a Szent Péter katedrális előtt Bernini csodás alkotása, vagy a Kapitóliumon Michelangelótól tervezett Piazza örökre felejthetetlenek maradnak a szemlélő számára. Klebelsberg alkotó zsenije hívta életre Magyarország legszebb terét is, amikor sok támadás ellenére is meghirdette a tervpályázat programját :

„Az eszmei tervpályázat célja a háború utáni Magyarország egyik legnagyobb-szabású építészeti alkotásának — a szegedi fogadalmi templomnak — méltó környezetbe való helyezése és a templom előtt egy művészi, bensőséges és ünne-

pélyes tér kialakítása. A tér három oldala azonos párkánymagassággal bíró, a földszinten árkádokkal ellátott kétemeletes középületekkel övezendő. A tér keleti oldalát három zárt sorban emelendő egyetemi épület, nyugati oldalát a püspöki palota, déli oldalát a gimnázium udvarának takarása céljából egy keskeny középület foglalják el, melyek egymással és a templom építési kiképzésével összhangban belső rendeltetésüknek megfelelő diszkrét elhatárolással képzendők ki. A tér közepén és esetleg a templommal szemben emelendő középület homlokzatán díszes kút vagy emlékmű, pl. hősök szobra talánna méltó helyet. A püspöki palota déli homlokzatára a Boldogasszony-sugárút tengelyében szintén alkalmas emlékmű kívánkozik. A Boldogasszony-sugárútról és az Árpád-utcáról jövő forgalom lebonyolítása céljából a déli oldalt lezáró épületnek az egyetemi épülethez és a püspöki palotához való csatlakozásánál a kocsit az épület alatt átvezetendő. A tér elején lévő kis kápolna szükség esetén lebontandó.“

Tizennyolcan adták be pályázatukat e felhívásra a magyar építészek legjobbjai közül. A bíráló bizottság a 4.000 pengős első díjat Rerrich Bélának, a 3.000 pengős díjat Wälder Gyulának, a 2.000 pengős harmadik díjat pedig Hány Gézának ítélte oda. A bírálati szakvélemény a maga lapidáris stílusában

Kőrösi Csoma Sándor emlékműve a szegedi Pantheonban

a pályanyertes tervezetet mindössze a következőkben emeli ki a többiek közül : Tervező egyszerű, modern, tökéletesen konstruktív építész kiképzést alkalmaz, a templom építész anyagául a nyers téglát használja és a nyílásokat kőkeretekbe foglalja . . . A tér építészeti kiképzése feltétlenül biztosítja a térnek egységes, bensőséges hatását, anyagszerűsége tökéletes összhangba hozza a templommal, egyszerűsége a templomot kiemeli, teljes érvényre juttatja.

1930-ban az épülettömb befejeződött.

Az új fogadalmi templom fehér kőből és vörös téglából való újrómán architektúrája megkövetelte, hogy vele harmonikus ízlésben oldassanak meg a teret határoló építkezések is, — írta egy megkapó ismertetésében Ybl Ervin. Éppen ezért került ki *Régi-Rerrich Bélának* késői középkori olasz palotákra emlékeztető terve győztesen a pályázatból, mert az ő elgondolása biztosította legtökéletesebben a harmóniát a már meglévő templom és az emelendő épületek között. A tér egységes, zárt udvarszerű kiképzése ugyancsak biztosítja a művészeti hatás zavartalanságát. De a részletek megoldása is egyedülálló : a katolikus egyházzal és az egyetemi tudományokkal való kapcsolatáról beszél, amikor a kutatóintézetek és a csanádi püspök palotája az épületek rendeltetésének megfelelő artisztikus megoldást kapott. Az árkados templomtér már ma is úgy hat, mintha patinás műemlék lenne. A régi olasz és angol motívumoknak modern átírása és klinkertéglával való alkalmazása kitűnően sikerült. A klinker és a nyers vöröstégla ötletes rakása, vegyítése, a hézagok különböző kezelése, sőt a téglák faragása által a homlokzatokon igen szép felületi hatásokat ért el. Faragott kő, csiszolt márvány, kovácsolt vas, égetett és mázas cserép, fa, festés, színes üveg az építés vezetése alatt mind egy nagy színes orkeszternek egyéni hangszere, amelyek diadalmas szólammal hirdetik meg a nagy építetőnek és a congeniális alkotónak soha el nem múló emlékét, a térre bevetődő egymás után következő nemzedékek hosszú sorának számára.

Külön kell megemlékeznünk az árkádok alatt felállított Nemzeti Emlécsarnokról. 1930. október 11-én Magyarország Kormányzója legfelsőbb kéziratot intézett Klebelsberg miniszterhez, amelyben így rendelkezett : „Gróf Széchenyi István már 90 évvel ezelőtt felvetette az eszmét, hogy a nemzet elköltözött nagy fiait részesítse országos tisztességben. E gondolat megvalósítására most nyílt méltó alkalom, mikor a szegedi fogadalmi templom terét boltívekkel öveztük, melyek alatt szellemi életünk elhúnyt nagyjainak emléke méltó elhelyezést nyerhet.

A boltíves folyosókat tehát Nemzeti Emlécsarnoknak nyilvánítom és az emlécsarnok alapítása kapcsán száz nagy magyar embernek állítunk emléket.“ A magas kézirat a következőkben arról intézkedik, hogy bizottság alakítandó, amelynek feladata, „hogy kijelölje a magyar nemzeti szellemnek azokat az elhúnyt legkiválóbb képviselőit, akiknek emlékét a Nemzeti Emlécsarnokban megörökítésre méltónak tartja.“ A bizottságba a Magyar Tudományos Akadémia, az egyetem, Szeged szab. kir. város közönsége és a vallás- és közoktatásügyi miniszter jelöl-

Apácai Csere János és Bolyai Farkas relieffe a Nemzeti Emlécsarnokban

nek ki tagokat, összesen hetet. Ez a bizottság tesz javaslatot tüzetes indokolással a kultuszminiszter elé, aki azt az államfőhöz továbbítja.

Az első alkalommal emléket kaptak :

III. Béla király névtelen jegyzője 1203 táján. A „Halotti beszéd“ szerzője 1210 körül. Julian dominikánus szerzetes 1237 táján. Kézai Simon krónikás 1283 táján. Kolozsvári György és Márton szobrászok az 1300-as évek második felében. Scolari Fülöp Ozorai Pipo hadvezér és műpártoló 1426. Vitéz János esztergomi érsek, humanista 1408—1472. Janus Pannonius humanista 1434—1472. Hunyadi Mátyás 1440—1490. Temesvári Pelbárt egyházi szónok 1430—1504. Verbőczy István nádor, jogtudós 1458—1541. Tinódi Sebestyén ének-szerző 1510—1556. Báthory István 1533—1586. Balassa Bálint 1551—1594. Szamosközi István történetíró 1612. Bethlen Gábor 1580—1629. Pázmány Péter 1570—1637. Apácai Csere János 1625—1659. Zrinyi Miklós, a költő 1620—1664. Szentiványi Márton jogtudós 1633—1705. Kupeczky János festő-művész 1667—1740. Bél Mátyás földrajzi író 1684—1749. Apor Péter író 1676—1752. Mányoki Ádám festőművész 1673—1757. Mikes Kelemen 1690—

1761. Csokonai Vitéz Mihály 1773—1805. Révai Miklós nyelvtudós 1749—1807. Katona István történetíró 1732—1811. Bessenyei György 1747—1811. Verseghy Ferenc 1757—1822. Ürményi József kultúrpolitikus 1741—1825. Virág Benedek 1754—1830. Kisfaludy Károly 1788—1830. Katona József 1791—1830. Kazinczy Ferenc 1759—1831. Berzsényi Dániel 1776—1836. Kölcsey Ferenc 1790—1838. Kőrösi Csoma Sándor nyelvtudós 1784—1842. Kisfaludy Sándor 1772—1844. Petőfi Sándor 1823—1849. Pollack Mihály építőművész 1773—1855. Vörösmarty Mihály 1800—1855. Bolyai Farkas matematikus 1775—1856. Ferenczy István szobrászművész 1792—1856. Bajza József 1804—1858. Reguly Antal nyelvtudós 1818—1858. Gróf Széchenyi István 1791—1860. Bolyai János matematikus 1802—1860. Szalay László történetíró 1813—1864. Madách Imre 1823—1864. Báró Jósika Miklós 1794—1865. Semmelweis Ignác nőgyógyász 1818—1865. Clark Ádám hidépítő mérnök 1811—1866. Balassa János sebész 1814—1868. Tompa Mihály 1817—1868. Báró Eötvös József 1813—1871. Toldy Ferenc irodalomtörténész 1805—1875. Báró Kemény Zsigmond 1814—1875. Izsó Miklós szobrászművész 1831—1875. Gróf Mikó Imre, az Erdélyi Múzeum megalapítója 1805—1876. Horváth Mihály történetíró 1809—1878. Arany János 1817—1882. Liszt Ferenc 1811—1886. Henszlmann Imre műtörténész 1813—1888. Ipolyi Arnold történetíró 1823—1886. Trefort Ágoston kultúrpolitikus 1817—1888. Hunfalvy Pál nyelvtudós 1820—1888. Wenzel Gusztáv jogtörténész 1812—1891. Ybl Miklós építőművész 1814—1891. Budenz József nyelvtudós 1836—1892. Erkel Ferenc zeneszerző 1810—1893. Jedlik Ányos fizikus 1800—1895. Brassai Sámuel természet- és nyelvtudós 1800—1897. Barabás Miklós festőművész 1810—1898. Péterfy Jenő irodalomtörténész 1850—1899. Munkácsy Mihály festőművész 1844—1900. Steindl Imre építőművész 1839—1902. Fadrusz János szobrászművész 1858—1903. Jókai Mór 1825—1904. Lotz Károly festőművész 1833—1904. Zichy Mihály festőművész 1827—1905. Gyulai Pál 1826—1909. Székely Bertalan festőművész 1835—1910. Mikszáth Kálmán 1849—1910. Böhm Károly filozófus 1846—1911. Báró Korányi Frigyes belgyógyász 1828—1913. Herman Ottó természettudós 1835—1914. Lechner Ödön építőművész 1845—1914. Zemplén Győző fizikus 1879—1916. Schulek Frigyes építőművész 1841—1919. Báró Eötvös Lóránd fizikus 1848—1919. Benczur Gyula festőművész 1844—1920. Szinyei-Merse Pál festőművész 1845—1920. Lóczy Lajos geológus 1849—1920. Beöthy Zsolt irodalomtörténész 1848—1922. Apáthy István biológus 1863—1922. Gárdonyi Géza 1863—1922. Plósz Sándor jogtudós 1846—1925. Stróbl Alajos szobrászművész 1856—1926. Prohászka Ottokár 1858—1927.

1930. október 25-én Magyarország Kormányzójának, a kormánynak és az országgyűlésnek, egyházi, katonai és világi nagyoknak, a társegyetekem és főiskolák kiküldötteinek, valamint a városi előkelőségek jelenlétében az egész magyar nemzet szerető együttérzésétől kísérve illesztették bele az egyetemi építkezések zárókövét a templomterti épülettömb falába. Klebelsberg gróf a bujdosó egyetem

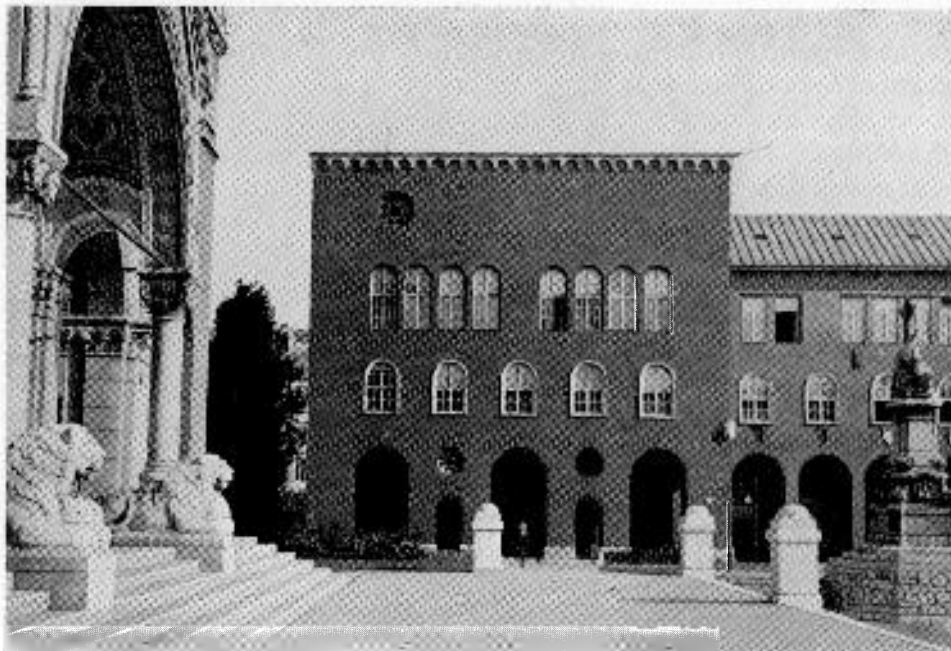
új otthonának eme végleges átadásakor a következőket mondotta: „Míg más országokban rendesen a bűn bujdosik, a magyar históriának egyik sajátossága az, hogy minálunk éppen azoknak kellett elbujdosniok, akik hazájukat nagyon szerették, akik a legkiválóbbak voltak. A lefolyt két évszázadban elbujdosott Rákóczi, elbujdosott Kossuth — és a kolozsvári egyetem is anynyira szerette a magyar géniuszt, hogy annak is menekülnie, bujdosnia kellett. De az Úr, a népek igazságos Istene, nem hagyott bennünket egészen elveszni és íme a magyar állam és Szeged városának áldozatkészségéből új, szebb hajlékot nyert a Kolozsvárról elűzött, menekült bujdosó egyetem. Kérjük Főméltóságodat, aki a magyar sors mélységes tragikumát olyan igazán átérzi, kegyeskedjék letenni az eddig elkészült egyetemi épületek zárókövét.“

Gróf Klebelsberg Kunó kultuszminiszter az alkotó művészek — Foerk Ernő, Dohnányi Ernő és Rerrich Béla — élén az 1930. október 25-i felavató ünnepélyen

Díszes művű ezüstkalapácsot véve kezébe, Magyarország Kormányzója tette az első kalapácsütést a zárókőre, melyen két címer között ott díszelg a felírás: „Menedéket talált az elűzött egyetem — 1930.“

A nagy mű befejeződött. A magyar nemzet roppant áldozatkészsége otthont adott Kolozsvár egykori egyetemének. A tiszaparti metropolis valóban egyetemi város lett. A klinikák hatalmas épülettömbjei és a Fogadalmi Templom körüli épületsorok megváltoztatták a város képét. Szeppe-városaink közül az egyik — és még hozzá a legnagyobb — szorosabban hozzákapcsolódott a Nyugathoz. Hátha még Nagy-Szeged megkapja a hiányzó egyetemi épületeket! Mert a nagy terv még nem kész. Hiányoznak a jog- és államtudományi karnak, az egyetem rektorátusának és gazdasági hivatalának, az egyetemi könyvtárnak, az elme- és idegklinikának, az orvoskari elméleti intézeteknek elhelyezésére szolgáló épüle-

A gyógyszereseti intézet Dómtér-felőli homlokzata

tek. A harmincas évek elején kirobbant világgazdasági krízis nem tette lehetővé a nagyszabású tervek teljes megvalósítását. Ami azonban megvan, az mind „Klebelsberg Kunó gróf mindig cselekvő lelki és szellemi erőinek egyik, összhangban legtökéletesebb emanációja . . . Nem csak az alkotás maga grandiózus, amely így létre jött, hanem monumentális példáját adta gróf Klebelsberg Kunó az erők összefogásában rejlő nemzeti cselekvőképességnek is“.

Tisztában volt ezzel nemcsak a historikus-munkatárs, aki e plasztikus mondatokban pörölyözött emléktáblát, ércnél maradandóbbat, Klebelsberg számára, hanem az ország egész közvéleménye is, amelynek hangot az egyetem 1930—31. évi működéséről tartott beszámolójában *Kováts Ferenc* rector magnificus adott, mikor a következőket mondotta: „Építkezéseinknek erre a részére egy hatalmas, fennkölt szellem ütötte nagyvonalú egyéniségének soha el nem múló bélyegét, akinek egyetem- és tudományszeretete művészi elgondolással és szívós akaraterővel párosulva, nemcsak a különösen a mai időkben oly véghetetlen fontosságú orvos- és természettudományok számára a külföld által is megbámult és megírányelt kutató és tanító intézeteket emelt, de egyúttal egy páratlan szépségű építészeti remekkel is gazdagította nemcsak Szeged városát és a mi egyetemünket, de az egész országot is, örökbecsű magyar műemléket emelvén az öröklött múkincei túlnyomó részétől megfosztott Csonkaországban . . . Fáradhatatlan buzgósággal és odaadó szeretettel törekedett közel tíz esztendőn át arra, hogy

egyetemünket felépítse, gyarapítsa, felszerelje és hatalmas intézményekkel ellássa, aki nemcsak kárpótlást kívánt nyújtani nekünk kifosztottságunkért, de azonfelül még a mai mostoha viszonyok között is hathatósan kiszélesbítette és belterjesítette kutatásaink és tanításunk kereteit. Nemes nevét aranybetűkkel illesztjük egyetemünk történetének lapjaira és örökös hagyományként szájról szájra adjuk, szívből szívbe plántáljuk soha meg nem szűnő hódoló hálánknak iránta érzett melegségét, iránta, aki hatalmas munkarejét, szélesen ívelő alkotó fantáziáját és odaadó szeretetét szinte maradék nélkül állította be a szegedi Ferenc József tudományegyetem felvirágoztatása fennkölt gondolatának a szolgálatába.“

★

E falak között mélyült ki az a nagyszabású tudományos munka, amelynek egyik ága végül is az egyetemes tudományosság legnagyobb elismerésében, a Nobel-díjban részesült. Kolozsvár szelleme tovább élt a tanárokbán; az oktatás mellett a kutató munka és a tudományos eredmények nemcsak hazánkban, hanem nemzetközi vonatkozásban is öregbítették tekintélyét.

A száműzetés nehéz évei alatt az egyetemnek tanárai voltak :

a jog- és államtudományi karon : büntetőjog — *Lukáts Adolf, Heller Erik*, egyházjog — *Kosutány Ignác*, magánjog — *Kolosváry Bálint*, közigazgatási és pénzügyi jog — *Boér Elek, Ereky István*, osztrák magánjog — *Menyhárt Gáspár*, büntető perjog — *Finkey Ferenc*, polgári törvénykezési jog — *Tóth Károly, Balás P. Elemér*, római jog — *Kiss Albert, Személyi Kálmán*, közgazdaságtan és pénzügytan — *Kováts Ferenc*, alkotmány- és jogtörténet — *Ereky István, Iványi Béla*, politika — *Szandtner Pál, Csekey István*, jogfilozófia — *vitész Moór Gyula, Horváth Barna*, statisztika — *Laky Dezső, vitész Surányi-Unger Tivadar, Schneller Károly*, magyar közjog — *Pollner Ödön*, nemzetközi jog — *Buza László*, kereskedelmi- és váltójog — *Tury Sándor Kornél*;

az orvostudományi karon: leíró és tájbonctan — *Davida Leó, Davida Jenő, Kiss Ferenc*, elmekórtan — *Lechner Károly, Szabó József, Miskolczi Dezső*, általános kór- és gyógytan — *Löte József, Jeney Endre*, közegészségtan — *Rigler Gusztáv, Darányi Gyula, Tomcsik József*, szemészet — *Imre József, Ditrói Gábor*, belgyógyászat — *Jancsó Miklós, Rusznyák István*, kórbonctan — *Veszprémy Dezső, Balogh Ernő, Baló József*, orvosi vegytan — *Reinhold Béla, Szent-Györgyi Albert*, törvényszéki orvostan — *Demeter György, Jankovich László*, bőr- és bujakórtan — *Veress Ferenc, Poór Ferenc, Melczer Miklós*, szülészet — *Kubinyi Pál, Berecz János, Batizfalvy János*, sebészet — *Vidakovits Kamill*, gyógyszeratan — *Issekutz Béla, Jancsó Miklós*, élettan — *Veress Elemér*, belgyógyászati diagnosztika — *Purjesz Béla*, gyermekgyógyászat — *Hainiss Elemér, Kramár Jenő*, bonctani szövet- és fejlődéstan — *Gellért Albert*, közegészségtan és kórtan — *Lőrincz Ferenc*;

Orvoskari elméleti intézetek

a bölcsészet-, nyelv- és történettudományi karon: magyar történelem — Szádeczky Kardoss Lajos, Mályusz Elemér, Deér József, egyetemes történelem — Márki Sándor, Fögel József, neveléstan — Schneller István, Imre Sándor, classica filológia — Hornyánszky Gyula, Huszti József, Csengery János, Förster Aurél, magyar irodalomtörténet — Dézsi Lajos, Sik Sándor, német nyelv és irodalom — Schmidt Henrik, magyar művelődéstörténet — Erdélyi László, francia nyelv és irodalom — Karl K. Lajos, Zolnai Béla, filozófia — Bartók György, Mester János, magyar nyelvészet — Horger Antal, ural-altáji nyelvészet — Mészöly Gedeon, földrajz — Kogutowicz Károly, érem- és régiségtan — Buday Árpád, Banner János, etnográfia — Solymossy Sándor, pedagógiai lélektan — Várkonyi Hildebrand, olasz nyelv és irodalom — Várady Imre, művészettörténet — Felvinczi Takáts Zoltán;

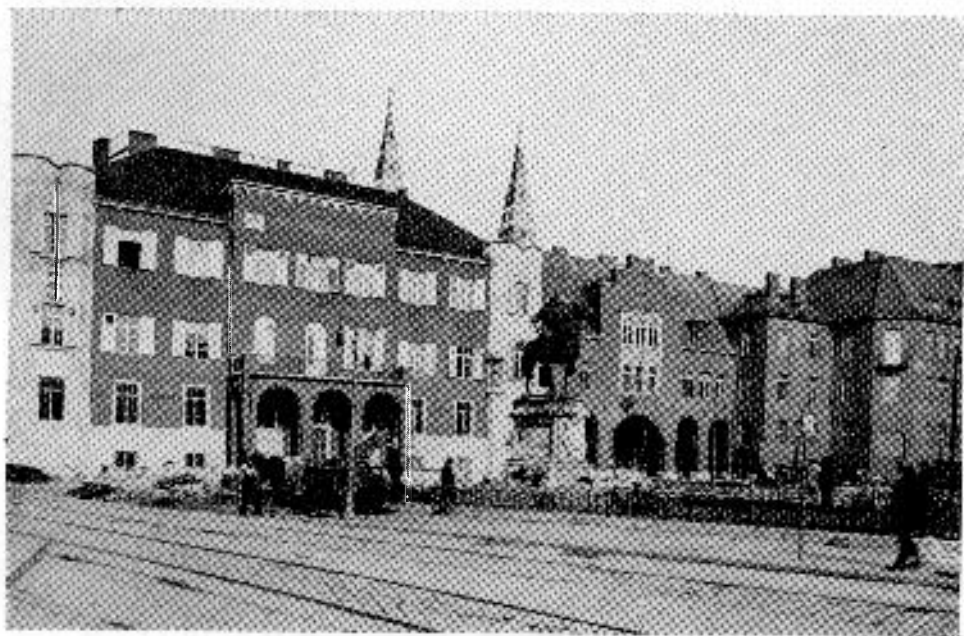
a matematikai és természettudományi karon: állattan — Apáthy István, Gelei József, felsőbb mennyiségtan — Riesz Frigyes, elemi mennyiségtan — Haar Alfréd, általános növénytan — Györffy István, kémia — Kiss Árpád, matematikai fizika — Ortway Rudolf, kísérleti természettan — Pogány Béla, Fröhlich Pál, általános kémia — Széki Tibor, ásvány- és földtan — Szentpétery Zsigmond, állatrendszertan — Farkas Béla, geometria — Kerékjártó Béla, Szőkefalvi Nagy Gyula, elméleti természettan — Bay Zoltán, Gombás Pál.

Még dolgoztak az épületeken és a munkahelyek sem készültek el még teljesen, a tudományos munka azonban máris megindult. Egyre gyarapodtak az értékes tanulmányok, melyek közzétételére 1922-ben azután megindultak az egyetem kiadványsorozatai „A Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Tudományos Közleményei“, a nevezetessé vált Acták (Acta Litterarum ac Scientiarum Regiae Universitatis Hungaricae Francisco Josephinae), melyek keretében a jog- és államtudományi értekezéseket *Kolosváry Bálint* és *Szandtner Pál*, az orvosi kiadványokat *Jancsó Miklós* és *Jankovich László*, a filozófiai sorozatot *Bartók György*, *Hornyánszky Gyula* és *Moór Gyula*, a nyelvészet-történeti sorozatot *Márki Sándor* és *Husztli József*, a földrajzi-történeti sorozatot *Buday Árpád* és *Kogutowicz Károly*, a matematikai tanulmányokat *Haar Alfréd* és *Riesz Frigyes*, a természettudományi közleményeket *Györfly István*, *Apáthy István*, *Ortway Rudolf* és *Pogány Béla* szerkesztették. Terünk nem engedi meg, hogy méltassuk e munkálatok tudományos jelentőségét, de miután a román Ghibu Onisifor egy alkalommal támadást intézett ellenük, — a régi kolozsvári magyar egyetem tanárainak tudományos működését bírálva — olyan értelemben, hogy csak kis számú és csekély terjedelmű munkálatokkal szerepeltek a magyar tudományosság terén, viszont a kolozsvári román egyetem tanárai tíz év alatt sokkal többet írtak mennyiségileg (!), szükségesnek tartom felsorolni azokat a számadatokat, melyekből kitűnik, hogy a kiadási lehetőségek biztosítása esetén egyetemünk tanárai is tekintélyes publikációkkal tudnak hozzájárulni a magyar tudományosság eredményeihez. A jog- és államtudományi értekezések keretében ugyanis megjelent 15 kötet 4168 lapon, az orvosi sorozatban 10 kötet 2448, a filozófiai közlemények között 9 kötet 2200, a nyelvészet-történelmi sorozatban 14 kötet 2142, a földrajz-történelem köréből vett sorozatban 7 kötet 937, a mennyiségtani közleményekben 10 kötet 2413, és végül a természettudományi sorozatban 16 kötet 3466 lapon; ha ehhez hozzászámítjuk, hogy a Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Barátai Egyesülete jog- és államtudományi szakosztályában tartott igen értékes előadásokat is megjelentették 1931 óta 32 füzetben, valamint a Rothermere-Alap támogatásával az egyetem Jog- és Államtudományi Intézete is kiadta hat fiatal jogkutatónak egy-egy igen érdemes tanulmányát és hozzászámítjuk a pályaválasztás tárgyában tartott előadásorozatokról kiadott köteteket is, amely utóbbi — az Acta-kon kívül megjelent munkálatok — összesen 1706 lapot tettek ki, akkor azt láthatjuk, hogy 1922—1940 között az egyetem tudományos kiadványai 103 — összesen 19.274 lapot kitevő — kötetre rúgtak. Igaz ugyan, hogy Leverriernek mindössze négy lapra volt szüksége, mikor a Neptun felfedezéséről beszámolt a francia tudományos akadémia közleményeiben és ép ez a példa mutatja, hogy a tudományos munkásság valódi értékét nem kell a kötetek és lapok száma szerint értékelni, mégis kétségtelen, hogy e hatalmas kiadványsorozat már a maga terjedelmességében is kifejezi az egyetem tanári karának nagyvonalú munkásságát és nyilván mutatja az említett vád alaptalanságát.

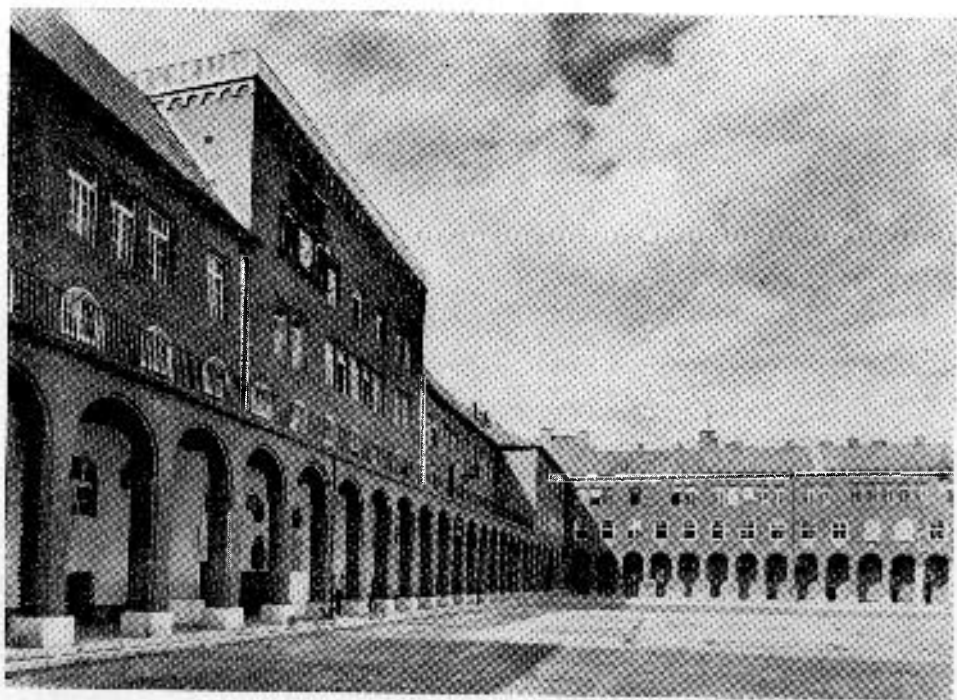
Nem kívánunk a személyi kultusz kényes területére tévedni akkor, midőn külön is megemlékezünk a szegedi Ferenc József egyetem tudományos jelentőségét híven képviselő *nagyrápolti Szent-Györgyi Albert*nek, a Nobel-díj 1937. évi nyertesének munkásságáról. Szent-Györgyi 1893-ban Budapesten született régi református családból, ugyanitt végezte orvosi tanulmányait, melyek végén 1917-ben szerezte meg az orvosdoktori oklevelet. A világháborúban katonai szolgálatot teljesített, az orosz fronton megsebesült, bátor magatartásáért pedig az ezüst vitézségi éremmel tüntették ki. A háborúból visszatérve először a pozsonyi egyetem gyógyszerzeti intézetének lett tanársegéde, majd Prágában, Berlinben, Hamburgban, Leidenben, Koppenhágában, Groningenben, Londonban és Cambridgeben folytatott tanulmányokat, míg végül 1928 szeptemberében kinevezést nyert a szegedi egyetem orvosi-vegytani tanszékére. Tanulmányainak fő problémája: az élő szervezetben lejátszódó égésfolyamat. Ez a folyamat bármennyire is egyszerűnek látszik, a valóságban a szervezeten belül rendkívül bonyolult, mivel a felszabaduló energiának — hogy tökéletesen kihasználtsák — nem egyszerre, hanem lassú, úgynevezett láncreakciók útján kell eljutnia a sejtek rendelkezésére. E láncreakcióknak tervszerű tanulmányozásával Szent-Györgyi professzor nemcsak az oxidációk jelentős részének felismeréséhez jutott el, hanem a C és P vitaminok felfedezése és az orvosgyógyászatban való bevezetése révén gyakorlatilag is nagyjelentőségű felfedezést tett.

Már Wieland kimutatta, hogy a tápanyag hidrogénatomjainak először bizonyos fermentumok felületén aktív állapotba kell kerülniök. Energia ugyanis csak akkor szabadul fel, ha két hidrogén oxigénnel egyesül. Végeredményben a légzéssel felvett oxigén égeti el az ily módon aktivált hidrogént. Ennél az oxidálási folyamatnál víz keletkezik és 68.000 kalória szabadul fel. Szervezetünkben tehát csak egy égő anyag van és ez a hidrogén. Ez az egyszerűnek látszó reakció apró szakaszokra van felbontva, mely reakció-láncnak két tagját a kutatók már régebben tisztázták, míg a további tagokat és szerepüket Szent-Györgyinek sikerült megállapítania. Kimutatta ugyanis, hogy ez a reakció-közvetítő további anyag nem más, mint a sejtekben előforduló borostyánkősav.

E kutatásainak céltudatos folytatása annak az elgondolásának alapján történt, hogy a természeti törvények nagy általánosságban azonosak, vagyis jelen esetben az oxidáció alapvető kémiai folyamataiban a növény- és az állatvilág életében nem lehet, nincsen lényeges különbség. Így hát először az egyszerűbben mérhető növényi lélegzéssel foglalkozott és részekre bontotta az ott előforduló reakció-láncokat. Kiindulási pontja az volt, hogy vannak olyan növények, — mint például a káposzta és az uborka — amelyek elhaláskor nem barnulnak meg. Ezeknek a légzési mechanizmusát tanulmányozva feltűnt neki, hogy itt az oxidációban egy eddig ismeretlen anyag nagy szerepet játszik. Sikerült is ezt az anyagot izolálnia és nemcsak növényekből, hanem állati szövetekből és pedig különlegesen a mellékveséből előállítania. Az így izolált anyag az *ascorbin sav*, ami nem más, mint a régóta keresett „C-vitamin“; ennek hiánya súlyos

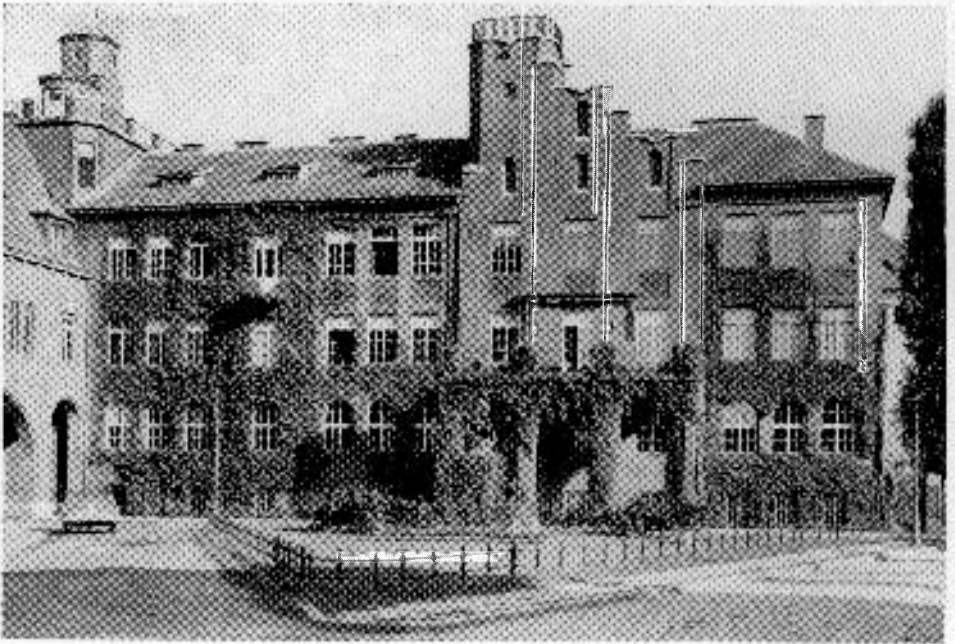
*A püspöki palota és bejáró a Dómtérre
Az előtérben a Rákóczi-szobor*

*A természettudományi intézetek
Jobbról a csanádi püspökség palotája*

*Vegytani intézetek
Jobbról a Kolozsvári-testvérek prágai Szent György-szobrának mása*

Fizikai intézetek

betegségeknek, így a skorbutnak az előidézője. A szervezet háztartásában azonban az avitaminózis nemcsak betegségeket, hanem egyéb jelentősebb méretű zavarokat is okozhat, úgyhogy a vitaminok állandó felvétele, illetőleg pótlása szervezetünk számára nélkülözhetetlen.

Szent-Györgyi további vizsgálatai alapján kitűnt még, hogy a növényeknél az ascorbin savon kívül még egy másik anyag is fontos szerepet játszik, amely nem más, mint egyik tagja a flavonoknak nevezett növényi festékcsoportnak. Ezek a flavonok igen el vannak terjedve és az ascorbin sav és az oxigén között közvetítik a reakciót. Ennek a reakció-cyklusnak egyik tagja — mint ismeretes lett — a „C-vitamin“, közelfekvő volt tehát a gondolat, hogy maga a flavon is vitamin jelleggel bír, most már csak a nevet kellett megadni: therápiás hatása nyomán a „P-vitamin“ nevet kapta.

E röviden vázolt felfedezések alapján nyerte el Szent-Györgyi Albert a tudományos világ legmagasabb kitüntetését, a Nobel-díjat; az egyetem pedig csak önmagát tisztelte meg, midőn 1937. október havában előterjesztést tett, 1938 április 7-én pedig ünnepélyes keretek között a bölcsészettudományok tiszteletbeli doktorává avatta, amikor is Szent-Györgyi professzor felajánlotta az egyetem levéltárának a Nobel-díj adományozásáról hozzá érkezett első táviratot.

Az egyetem igyekezett a legszélesebb vonalon kiépíteni a külföld felé is azokat a tudományos kapcsolatokat, amelyek már Kolozsvárott a nagy külföldi gócpontokhoz fűzték. Számos külföldi előadó kereste fel az egyetemet, akik közül megemlíjtük a következőket: 1923. nov. 16-án előadást tartott Reynold francia szenátor „Magyarország kultúrszerepe Keleten“ címmel; 1926-ban Julien Luchair, a Szellemi Együttműködés Nemzetközi Ligájának elnöke tett látogatást; 1929-ben Max Mason, a Rockefeller Alapítvány elnöke, dr. Sauerbruck Ferdinánd berlini tanár és Dumarest hautvillei szanatóriumi igazgató tartott előadást. A krakkói egyetem 30 hallgatója jelen volt Maryan Zdziechowski vilnai egyetemi tanár díszdoktori avatásán, a sanfranciskói egyetem pedig ugyanebben az évben a geometriai intézetnek egy számológépet küldött ajándékba. Az egyetem képviselői viszont résztvettek a Báthory István alapította vilnai egyetem 350 éves jubileumán, a bolognai gróf Marsigli ünnepségen, a Helsinkiben megtartott IV. finn-ugor kongresszuson és a Collège de France 400 éves évfordulóján. 1930. novemberében gróf Marsigli Ferdinánd halálának 200. évfordulóján az egyetem a Magyar Alföld első tudományos kutatójának emlékezetére ünnepséget rendezett, amelyen megjelentek Mario Arlotta olasz követ, Bologna városának és egyetemének kiküldöttei, valamint a család leszármazottai, az olasz király és Mussolini pedig üdvözlő táviratot küldött.

1931 október 25-én Onni Talas, Finnország magyarországi követe tartott előadást az aulában; 1932. március 20-án pedig a Goethe centennárium alkalmából Dessoir berlini egyetemi tanár beszélt. Ugyanebben az évben Róma alapításának évfordulóján Gianola Albert olasz lektor átadta az egyetemnek

A püspöki szeminárium

az olasz kormány által adományozott Róma városát jelképező plakettet. Kiss Ferenc professzor és asszisztense Botár Gyula elnyerte a párizsi Académie des Sciences úgynevezett Prix Lallemand-ját, míg Szent-Györgyi Albertet a francia Société Biochimique Pasteur-érmével tüntette ki. 1933. október 30-án Funck Brentano francia történész, az akadémia tagja, november 26-án Llewellyn Jones angol képviselő, 1934 február 28-án pedig, Ariosto halálának évfordulóján, Ettore Romagnoli, az Olasz Királyi Akadémia rendes tagja beszélt. 1935-ben meglátogatta az egyetemet Antony Raoul párizsi professzor, míg ugyanebben az évben Szent-Györgyi Albert az Egyesült Államokban a Harvard és a Yale egyetemeken, vitéz Surányi-Unger Tivadar pedig a Los Angelesben lévő délkaliforniai egyetemen tartott előadássorozatot, az utóbbi Európa gazdasági politikájáról. 1936-ban Csekey István vezette a magyar küldöttséget a Tallinnban rendezett V. finn-ugor közművelődési kongresszusra, Miskolczy Dezső Frankfurtban, Riesz Frigyes Oslóban, Kerékjártó Béla Genfben és ugyancsak Oslóban, Győrffy István Freiburgban, Gelei József Lisszabonban, Tomcsik József pedig Londonban tartott előadást.

1936—37-től ezek a kapcsolatok még inkább megerősödtek. Debré Róbert a párizsi egyetem tanára „a gyermekkori tuberkulózis kezdete“, Eskil Kylin svéd professzor „45 hypophysis átültetési esete“, Kostics Alexander belgrádi orvoskari dékán „a lép működése“, Schlossberger a berlini Robert Koch intézet igazgatója „a leptospira megbetegedések“, Bauch Bruno jénai professzor „Natur und Geist“ és „Nation und Kultur“, Jan Eduard lipcsei tanár „a francia regionalista irodalom“, Terlinden Charles gróf belga történettudós „magyar-belga kapcsolatok“, Dabrowski Jan krakkói tanár „Nagy Lajos lengyelországi uralkodása“, Garnier francia tudós „Les forces spirituelles de la France“ és végül Wavre Rolin, a genfi egyetem matematikai professzora „Questions auxiliaires en théorie du potentiel“ címmel tartott előadást. Surányi-Unger Tivadar

ebben az évben másodszer is kint járt a losangelesi egyetemen, Kerékjártó Béla pedig Bruxellesben, Liège-ben, Poitiers-ben, Strassburgban, Lausanne-ban, Genfben és Párizsban, Horger Antal pedig a bécsi egyetemen tartott előadást. Várkonyi Hildebrand résztvett a párizsi gyermeklélektani, felsőoktatásügyi és a Descartes-féle emlékkongresszusokon, Zolnai Béla pedig ugyanekkor az Association Internationale des Ecrivains de la Langue Française párizsi ülésén képviselte hazánkat.

1937/38 folyamán Uno Hannula finn közoktatásügyi miniszter, a magyar-finn kulturális egyezmény aláírása alkalmával látogatást tett az egyetemen is, ahol ezt követően megalakult Csekey István elnöklésével a Magyar-Finn és a Magyar-Észt Társaság szegedi csoportja. Ebben az évben Wagner Joseph német árkormánybiztos az árszabályozásról, Wladislaw Pietrzykowski lengyel miniszteri titkár „Lengyelország gazdasági helyzete“, Sir Richard Livingston „Humanista középiskolai oktatás“, Noeggerath freiburgi egyetemi tanár „Leibesübungen im Kindesalter“, Rohmer Paul strassburgi egyetemi tanár „Az ascorbin sav klinikai jelentősége“, Thurnwald Richard berlini egyetemi tanár a bölcsészeti karon „Umstellung und Anpassung im Lichte der Völkerforschung“, Grünwald Constantin volt cári diplomata pedig a Francia Intézetben „Metternich“, végül Sierpinski Waclaw varsói egyetemi tanár a Bolyai-Intézetben „Les ensembles analytiques et projectives“ címmel tartottak előadást. Ugyanebben az évben az egyetem részéről Zolnai Béla a zürichi VIII. nemzetközi történettudományi

Klinikák a Tisza partján

kongresszuson, Várkonyi Hildebrand az egyetemi énekkarok lengyelországi hangversenykörútján, Csekey István Helsinkiben a Finn-Ugor kultúrbizottság ülésén, Kerékjártó Béla pedig, akit a Szellemi Együttműködés Magyar Nemzeti Bizottsága állandó titkárává választott, résztvett Genfben a Népszövetség ülésén és a nemzetközi közoktatásügyi értekezleten, valamint Varsóban a III. lengyel matematikai kongresszuson. Az egyre inkább szaporodó külföldi előadók megtiszteltetésére az orvostudományi kar elhatározta, hogy „Klebsberg emlékérmét“ veret és azt az egyetem székhelyén előadó kiváló külföldi tudósoknak és kutatóknak ajánlja fel.

1938/39-ben Ceni Carlo bolognai egyetemi tanár „Az anyai ösztön és lélek“, Domagk Gerhard egyetemi tanár, az elberfeldi bakteriológiai intézet vezetője „A baktériumos fertőzések chemoterapiájának mai állása“, XLV. Henrik Reuss örökös hercege „Deutsches Theater im Kulturaufbau des Dritten Reichs“, Silva Pietro római egyetemi tanár „Az olasz impérium megalapítása és hatása a földközítengeri helyzetre“, Thérive André francia regényíró és kritikus „La France vue par les Français“ címmel és rajtuk kívül még Redeker Franz német főorvos, valamint C. G. Hirsch az utrechti egyetem tanára tartottak előadást. Az egyetem képviselőjében Csekey István résztvett a szófiai egyetem 50 éves jubileumán, Zolnai Béla Zürichben a történettudományi és Brüsszelben a nyelvészeti nemzetközi kongresszusokon, Várkonyi Hildebrand pedig a genfi VIII. nemzetközi közoktatásügyi konferencián. Az egyetem tanácsa ebben az évben Szent-Györgyi emlékérmét veretett a külföldi előadók részére.

1939/40-ben már érezhető volt a háború hatása. A külföldi előadók száma csökkent; a vendégelőadók a tengelyhatalmak kiküldöttei. A jogikar meghívására Carlo Alberto Biggini pisai egyetemi tanár, a fasiszta képviselőház tagja „L'ordinamento costituzionale fascista“, Predöhl Andreas a kieli egyetem tanára „Das Problem der Stabilisierung der wirtschaftlichen Entwicklung“, a bölcsészeti karon viszont Oka Masao japán egyetemi tanár „Neue Ausgrabungen auf der Nord-Kurilen Inseln. Ein kleiner Beitrag zur Ainufrage“ címmel, Luigi Russo ugyancsak pisai egyetemi tanár meg négy irodalomtörténeti nagysikerű előadást tartott, Onni Talas budapesti finn követ pedig a finn kérdést ismertette.

Az új világháború kitörése az egyetemnek két tanárát is Amerikában érte. Vitéz Surányi-Unger Tivadar immár harmadízben tartott előadás-sorozat a délkaliforniai egyetemen, ahonnan visszatérve még Berlinben, Lipszében és Münchenben is tartott vendégtanári előadásokat; ugyancsak éppen New-Yorkban tartózkodott Baló József is, aki a III. nemzetközi mikrobiológiai és a III. rákkutató kongresszuson vett részt; Zolnai Béla a brüsszeli nyelvészeti kongresszuson, Felvinczi Takáts Zoltán pedig a berlini és kölni keletázsiai társaságokban tartott előadásokat. Utolsó külföldi vonatkozású eseménye az egyetemnek Szegeden a Belgrád—Zimony-i Egyetemi Énekkarnak március 24-én lezajlott hangversenye volt. Ugyancsak a külföldi kapcsolatokhoz számíthatjuk, hogy lord Rothermere három ízben összesen 120.000 pengőt adományozott az

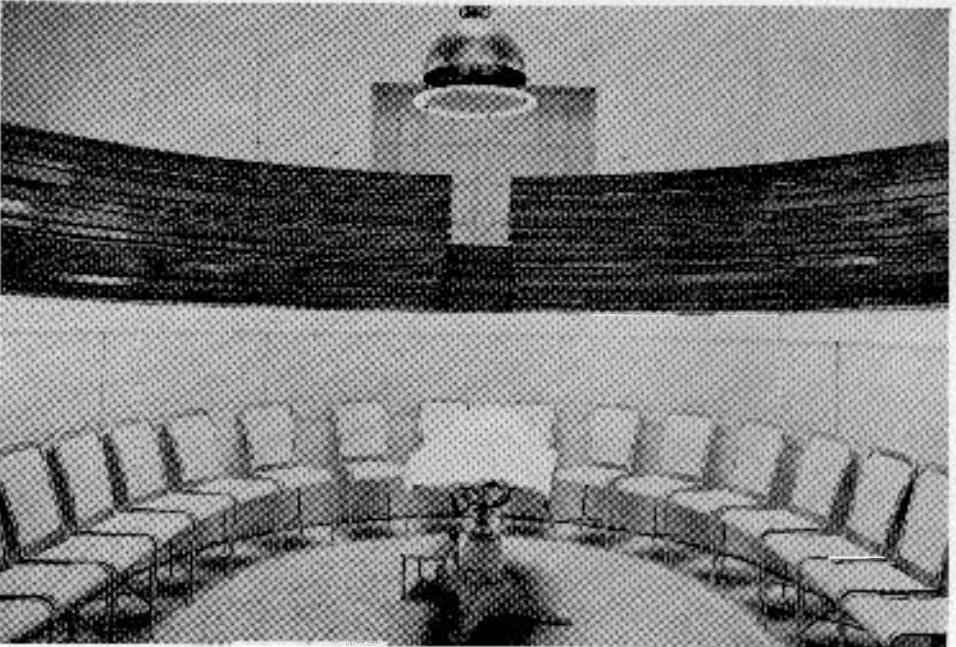
A belgyógyászati klinika

A belgyógyászati diagnosztikai klinika

A sebészeti klinika

A sebészeti klinika műtős előadóterme

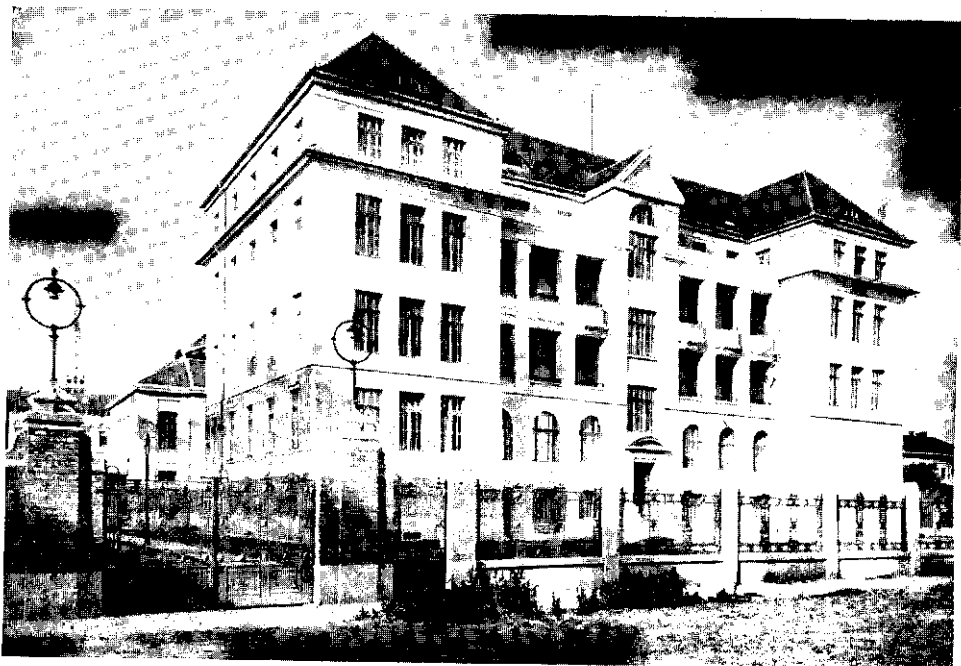
egyetemnek; adományából részint alapítványt létesítettek tudományos kézikönyvek kiadására, felolvasások tartására és a pályavégzett legjobb tanulók jutalmazására, részint rádiumot vásároltak. Klebelsberg Kunó gróf kezdesére az amerikai Rockefeller-Alapítvány 119.000 dollár egyszeri és hosszabb időn át nagyobb évi támogatást engedélyezett az egyetem matematikai-természettudományi karán, valamint az orvostudományi kar elméleti intézeteiben folytatandó természettudományi kutatások támogatására.

Nem volna teljes a beszámoló, ha nem sorolnók fel a külföldi kapcsolatok bemutatása során azokat a kiválóságokat, akiket az egyetem szegedi tartózkodása alatt díszdoktorává avatott. Ezek a következők voltak: jogtudományi doktorok Harold Sidney Harmsworth Rothermere viscount, Jüri Uluots tartui egyetemi tanár; államtudományi doktorok William Hamilton Drummond, a Vallási Világszövetség titkára, Carl Heinrich Becker, porosz közoktatásügyi államtitkár, berlini egyetemi tanár, Louis Craig Cornich, az Amerikai Unitárius Társulat elnöke, unitárius lelkész, Sir Robert Gower, az angol alsóház tagja; bölcsész-doktorok Maryan Zdziechowski, vilnai egyetemi tanár, a Lengyel Tudományos Akadémia rendes tagja, a Magyar Tudományos Akadémia kültagja, Nicholas Murray Butler, new-yorki egyetemi tanár, a Columbia egyetem és a Carnegie Intézet elnöke, Johann Kopp, tartui egyetemi tanár és rektor, Rhys Davies, az angol alsóház tagja, Sydney Bruce Snow unitárius lelkész, a meodvillici teológiai akadémia elnöke, John Howland Lathrop brooklyni unitárius lelkész.

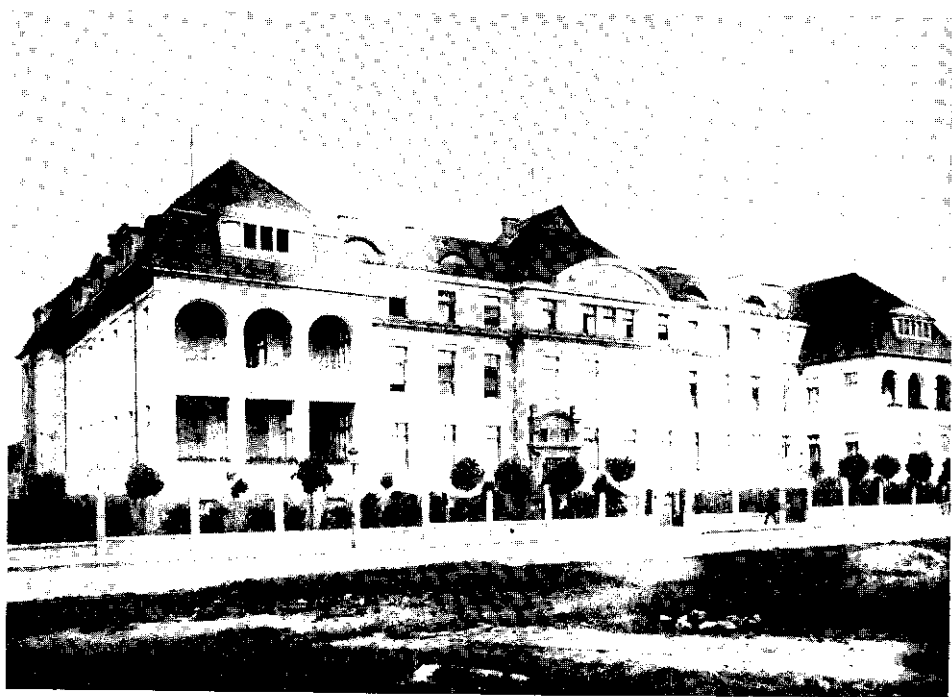
*

A külső kapcsolatok ilyen tekintélyes kiépítése mellett az egyetem belső fejlődése sem állt meg. Gróf Klebelsberg Kunó minisztersége idején, akinek valóban szívügye volt a szegedi egyetem, a tanszékek száma is folyton növekedett, 1931—32-ben elérve a legmagasabb fejlődést; ekkor a kolozsvári kezdeti 42 tanszék helyett Szegeden 62 katedráról hirdették a tudományt. A gazdasági válság azonban hirtelen derékba törte a további fejlődést, sőt fokozatosan csökkenteni kellett a tanszékek számát is, először úgy, hogy az éppen üresen álló egyházjogi, osztrákjogi, büntetőperjogi és gyakorlati fizikai tanszékeket megszüntették, majd — hogy ne kelljen az egész jogi kart megszüntetni, ami 1934-ben nagy veszélyként fenyegette az egyetemet — az 1934—35-i költségvetés keretében a tanszékek számát 47-re csökkentették. A rendszeresített tanszékek számának emelkedését és csökkenését az alábbi összeállítás mutatja:

Kar	1872	1918	1931	1934
Jog- és államtudományi ...	12	16	16	11
Orvostudományi	11	17	16	14
Bölcsészettudományi.....	11	16	18	13
Természettudományi	8	12	12	9
Összesen :	42	61	62	47

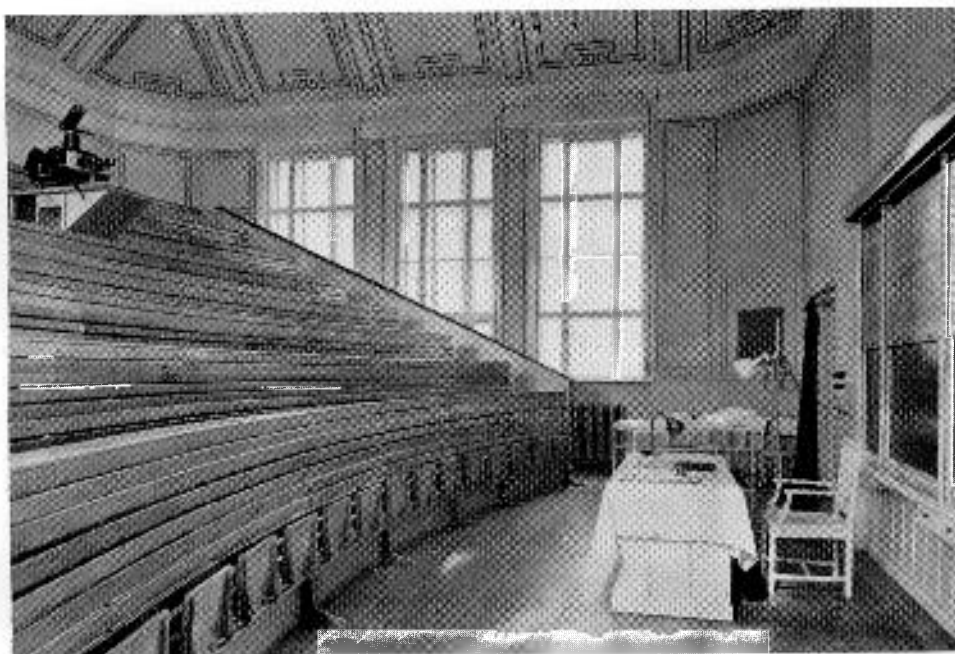

A gyermekklinika

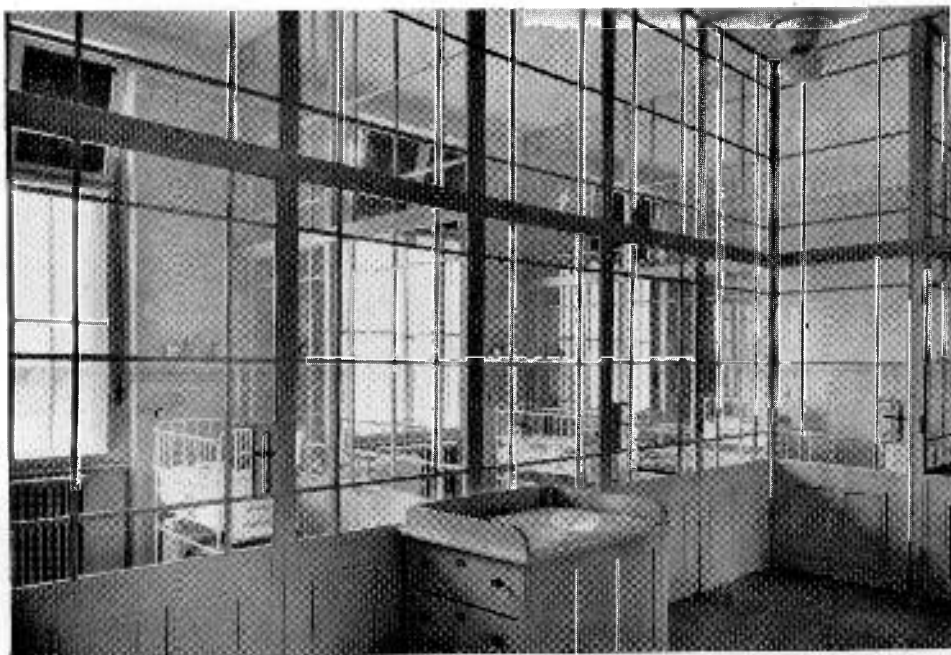

A nőgyógyászati és szülészeti klinika

A gyermekklinika előadóterme

A gyermekklinika elkülönítőterme

Az utolsó szegedi esztendőben, 1939—40-ben a katedrák a következőképpen oszlottak meg: *a jog- és államtudományi karon* — római jog, közgazdaságtan és pénzügytan, statisztika-közgazdaságtan, jogbölcselet, politika, magánjog, kereskedelmi- és váltójog, büntetőjog, polgári törvénykezési jog, közigazgatási és pénzügyi jog, nemzetközi jog; *az orvostudományi karon* — orvosi kémia, bonctan és szövettan, élettan, kórbonctan és törvényszéki orvostan, gyógyszerstan, közegészségtan és kórtan, belgyógyászat, belgyógyászati diagnosztika, sebészet, szemészet, szülészet és nőgyógyászat, bőr- és nemikórtan, gyermekgyógyászat, elme- és idegkórtan; *a bölcsészettudományi karon* — filozófia (2 tanszék), pedagógia, magyar nyelvészet, magyar irodalom, ural-altáji nyelvészet, klasszika-filológia, német nyelv és irodalom, olasz nyelv és irodalom, francia nyelv és irodalom, magyar történelem, egyetemes történelem, archeológia; *a matematikai és természettudományi karon* — matematika, geometria és ábrázoló geometria, elméleti fizika, kísérleti fizika, kémia, ásványtan és földtan, állattan, növénytan.

A segédtanerők száma a szegedi első tanévben 103 volt. Ez a létszám 1931-ben 177-re növekedett; közülök 118-an voltak díjas állásban. A gazdasági válság ezt a létszámot is csökkentette, úgyhogy 1934-ben már csak 98 díjas segédtanerő dolgozott, mert a csökkentések következtében több díjas segédtanerő díjtalanná vált és ismét mások magasabb fizetési osztályból alacsonyabba kerültek át.

Az egyetem hallgatóinak száma is öröndetesen gyarapodott a 20 év alatt. Az 1921—22-es tanévben 1977 hallgató kezdte el tanulmányait Szegeden. Ez a szám fokozatosan növekedett, majd 1928-ban, amikor a polgáriiskolai tanárképző főiskolát Szegedre helyezték, ugrásszerűen 3009-re emelkedett, hogy végül is az utolsó tanévben 3252 főnyi létszámot érjen el a diákság. Ennek az ifjúságnak szociális gondozását az állam, az egyetem és a helyi társadalom együttes munkája és áldozatkészsége végezte; erről külön fejezet szól. Itt mégis meg kell emlí-

Bölcsészettudományi kar

tenünk, hogy 1923 szeptembere óta az országban elsőként Szandtner Pál vezetésével Diákjóléti és Diákvédő Iroda létesült, amelyen keresztül a hallgatóságnak állandóan több, mint egyharmada részesült segélyben. Az állam felállította a DMKE megnagyobbított és átalakított internátusában a Horthy Miklós Kollégiumot, a Népies Irodalmi Társaság pedig az erdélyrészi hallgatók számára az ú. n. Bocskai Internátust, amely azonban 1931-ben megszűnt; a csanádi püspök Szent Imre Kollégiumot, a Szegedi Katolikus Nővédő Egyesület pedig a Szent Erzsébet Leányotthont létesítette a katolikus hallgatók részére, a protestáns hallgatók számára a református egyház a Bethlen Gábor Internátust, az Egyetemi Luther Szövetség pedig a Főiskolai Otthont hívta életre. A Felvidék örvendetes visszatérése kapcsán az egyetemet is nagyobb számban keresték fel a volt pozsonyi és prágai diákok, akik számára külön „felvidéki internátus“ létesült. A hallgatóság részére az étkezés megkönnyítésére természetesen Mensa Academica Publica is rendelkezésre állott.

A Trianonban feldarabolt ország súlyos gazdasági viszonyaihoz mérten az államháztartás keretében a mindenkori kultuszminiszterek nagy megértéssel gondoskodtak az egyetem személyi és dologi kiadásainak megfelelő fedezéséről. Nem számítva az első évek papírkoronákban nyitott sok milliós, sőt később milliárdos költségvetési keretét, 1926/27-től az egyetem tanítószemélyzetének, tisztviselőinek és egyéb alkalmazottainak személyi járandóságaira az 1939—40-es tanév végéig összesen 17,628.000, dologi kiadásaira pedig 16,635.000 pengőt költött a magyar állam. Kereken 40,000.000 pengő volt tehát az az összeg, amely a szegedi egyetemen át eljutott Szeged város iparosain, kereskedőin, gazdáin keresztül végeredményben a város adózó polgárságának zsebébe, így törlesztve le azt az áldozatot, amit a város az egyetem-alapítás terheiből magára vállalt. *Hóman Bálint* kultuszminiszter tovább kívánván folytatni egyetemalapító elődjének munkáját, a még hiányzó ideg- és elmeklinika épületére az utolsó három esztendőben 750.000 pengőt biztosított az állami költségvetés keretében, sajnos, anélkül, hogy ezt az épületet már az egyetem igénybevehette volna. Ha még megemlítjük azt, hogy a Szegedre telepedett egyetemnek egyetlen egy kötet könyve sem volt a meginduláskor, most pedig a szegedi Egyetemi Könyvtárnak közel negyedmillió kötete van, ami csak kisebb részben gyűlt össze vétel útján, míg az alapvetést az Akadémia, a Nemzeti Múzeum, a Fővárosi Könyvtár, a budapesti Egyetemi Könyvtár adományai biztosították, később pedig a budapesti ügyészség által leküldött köteles példányok 50.000 kötetet kitevő szolgáltatása, valamint Imre Sándor, Gyurman Emil, Plósz Sándor, Gohl Ödön, Farkas Gyula, Tauffer Vilmos, Kiss Albert, Buday Árpád, nemkülönben az olasz külügyminisztérium adományai, akkor csak elismeréssel emlékezhetünk meg az egyetemi könyvtár két kiváló igazgatójának, *Bibó Istvánnak* és *Sulica Szilárdnak* eredményes munkásságáról, akiknek sikerült ezt a hatalmas anyagot összegyűjteni s ezáltal a tudományos bűvárkodás számára nélkülözhetetlen könyvtár megszervezésével a kutatómunka lehetőségeit biztosítani.

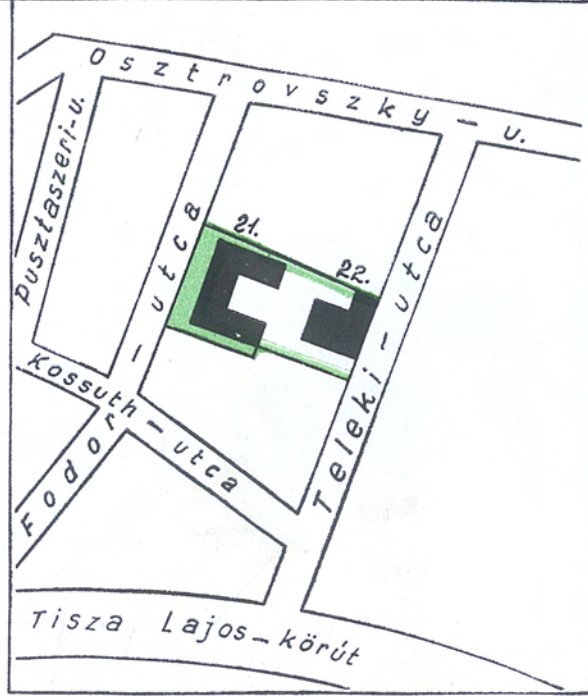
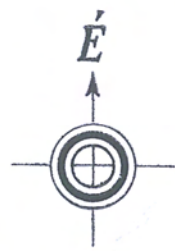
Szeged
A belváros a Dóm-térrel

Visszatérő motívuma volt a székfoglalóknak attól kezdve, hogy Schneller István, az utolsó kolozsvári prorektor átadta a rektori jelvényt Menyhárt Gáspárnak, az első szegedi rektornak, hogy „Kolozsvárt pedig nem feledjük soha“. Szegeden néha zokon is vették ezt az egyetemtől. Szerintük ugyanis túlgyakran emlegették Kolozsvárt a „szegedi“ egyetem tanárai. Pedig nem volt ez elégedetlenség a jelennel, mint ahogy a Tisza partján mondogatni szokták, csak hűség volt a multhoz, amely kötelezi a jelent és biztosítja a jövőt. A régészet professzora írta egyhelyütt: „Hűség nélkül semmiféle intézmény meg nem lehet, annál kevésbbé virágozhatnak. Már pedig a szegedi egyetemnek virágoznia kell örök időkre; akkor is, amikor már nem Ferenc József tudományegyetem lesz a neve. Ezt a virágzást a Kolozsvárról menekült ideiglenesen itt elhelyezett Ferenc József tudományegyetemnek kell megalapoznia“. Az alapvetés íme sikerült. A Kolozsvárról menekült egyetem maradéktalanul betöltötte szent hivatását, az igazság kutatása és hirdetése terén. De törhetetlenül és lankadatlanul hirdette azt is, hogy Erdély a mienk, hogy ősi székhelye Kolozsvár, ahová mindig vissza is vágyott. A száműzetés keserves éveit immár elmúltak és az egyetem visszatért az ősi falak közé. Ez a két évtized pedig csak újabb dicsőséget hozott, nagy megpróbáltatásunkban a magyar kultúrfölénynek újabb diadalát jelentette, mert megvetette az alapokat és kivívta előre a megbecsülést „Szeged egyeteme“ számára, amely most már fényes új név alatt biztosítja helyét a világ tudományosságának fórumán — mint *Horthy Miklós tudományegyetem*.

VITÉZ NAGY IVÁN

Felmagyarázat:

- Az egyetem céljaira emelt épületek és épületszárnyak
- Az egyetem céljaira átalakított épületek
- Az egyetemi épületekhez tartozó telkek

A magyar királyi Ferenc József tudományegyetem ingatlanainak helyszínrajza Szeged

A M. KIR. FERENC JÓZSEF TUDOMÁNYEGYETEM
SZEGEDI ÉPÜLETEINEK JEGYZÉKE

1. Természettudományi kutató-intézetek.
2. Sebészeti klinika.
3. Bőr- és nemikórtani klinika.
4. Belgyógyászati klinika.
5. Diagnosztikai klinika.
6. Gyermekklinika.
7. Gyermekklinika, a fertőző betegek pavillonja.
8. Női klinika.
9. A Horthy-kollégium új szárnya.
10. Bölcsészeti nagy előadóterem.
- 11—12. Ideg és elme-kórtani klinika.
13. Bonctani intézetek.
14. Az egyetem központi épülete.
- 15—16. Szemészeti klinika.
17. A Horthy-kollégium régi szárnya (a régi DEMKE-internátus).
18. Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola.
19. A bölcsészeti, matematikai és természettudománykari intézetek.
20. Ideg és elme-kórtani klinika.
21. Gazdasági hivatal.
22. Fogászati intézet.